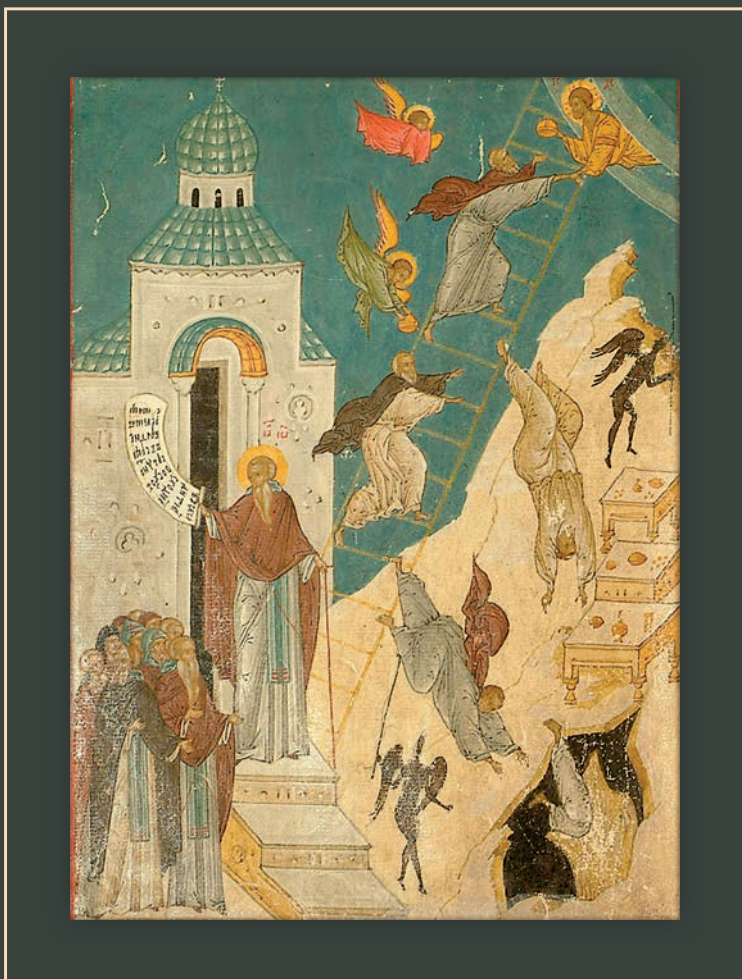

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICA

SECTIO GLOTTOLOGICA ET LITTERARIA

COLLEGIUM PALAEOSLAVICUM
SLAVICA ET SERBICA MEDIAEVALIA

Volumen I

SCALA PARADISI
SCRIPTA IN MEMORIAM
DEMETRII BOGDANOVIĆ VIRI ACADEMICI
1986–2016

Acceptum in Sectionis glottologicae et litterariae conventu vi, die xxvi mensis
Iunii, anno mmxviii, auctoribus Jasmina Grković-Major, Academiae socia
ordinaria et Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socio extraneo

Redactores

Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socius extraneus, Tatjana Subotin-Golubović,
univ. profestrix, Irena Špadijer, univ. profestrix, Nataša Dragin, univ. profestrix,
mag. Dušica Grbić et Katarina Mano-Zisi

BELGRADI
MMXVIII

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

СТАРΟΣЛОВЕНСКИ ОДБОР
СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК

Књига 1

SCALA PARADISI

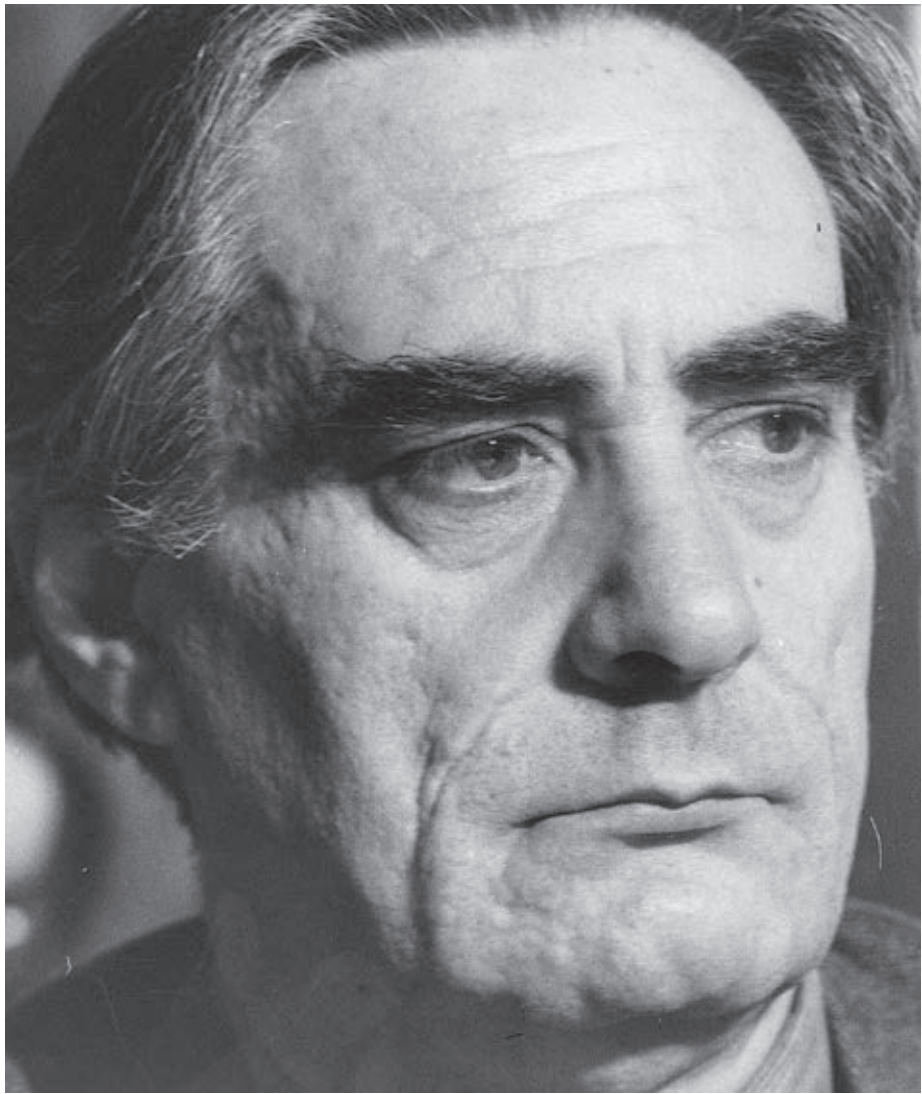
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН
1986–2016

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна
2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејџор
и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова

Уредници

Анатолиј Аркадјевич Турилов, инострани члан САНУ, проф. др Татјана
Суботин-Голубовић, проф. др Ирена Шпадијер, проф. др Наташа Драгин,
мр Душица Грбић и Катарина Мано-Зиси

БЕОГРАД
2018

Luigi Forgasoli

Димитрије Богдановић (из породичне архиве)

ХИЛАНДАР 608 (МИНЕЈ ЗА ДЕЦЕМБАР) – ВЕСНИК ПРОМЕНА У ЛИТУРГИЈСКОМ ЖИВОТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ

ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ

Апстракт. – Рукопис бр. 608 хиландарске збирке, служабни минеј за децембар, преписан је крајем XIII века. Ранија истраживања су утврдила да се у овом минеју налазе и литургијска упутства преузета из Евергетидског типика. Тиме је потврђено да је и синаксар овог типика био преведен на српскословенски језик, те да је свакако регулисао богослужење у Српској цркви у време настанка поменутог хиландарског минеја, а свакако и раније, током XIII века. Поред елемената евергетидског богослужења, које се огледа у присуству карактеристичних служби (панахиде и павечернице) између вечерње и јутрења, у овом рукопису се појављују и одређене новине које указују на постепено продирање Јерусалимског типика у литургијску праксу. У том смислу посебно је интересантна служба 9. децембра (Зачеће свете Ане), у којој се преплићу елементи евергетидског и јерусалимског компоновања једне службе.

Кључне речи: Хиландар, минеј, децембар, Евергетидски типик, Јерусалимски типик, панахида, служба, света Ана

Манастир Хиландар, један од најважнијих духовних и културних центара српског народа у средњем веку, сакупио је током више од осам векова постојања збирку рукописа изузетну не само по свом броју већ и по садржају. Ту се данас, упоредо са грчким, чувају српски, руски и бугарски ћирилски рукописи који су настајали у дугом временском распону од XII до XIX века.¹ Не мали број рукописа који су у прошлости такође припадали Хиландару доспео је временом у разне европске библиотеке, где се и данас налазе.² Када се саберу сви расположиви подаци о хиландарским рукописима, њихов број премашује хиљаду јединица. Мада је и овај број импресиван, нема сумње да је то тек један део некадашње знатно обимније збирке.

У манастиру је од његовога оснивања радио добро организован скрипториј, у коме су преписани бројни рукописи; део њих би остајао у манастиру, али је један део био слат у матичне српске земље, као поклон

* Татјана Суботин-Голубовић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
tsubotin@f.bg.ac.rs.

¹ Богдановић 1978.

² Birkfelner 1975; Проловић 1986; Биркфелнер 1995; Шпадијер 1998.

другим манастирима са којима је Хиландар одржавао везе. Хиландар је, исто тако, и примао књиге на поклон. Посебно место у овој богатој ризници имају рукописи који садрже бројна сведочанства о молитвеном животу како у самом манастиру, тако и у српској цркви у целини. Читав низ хиландарских литургијских књига преписаних у различитим периодима, било да су у манастир биле донете из српских земаља, било да су у самом манастиру настале, сведочи о различитим етапама рецепције византијског обреда у српској средини.

Служабни минеј за децембар, рукопис бр. 608 хиландарске збирке, преписан крајем XIII века вероватно у самом манастиру, управо је један од рукописа од изузетног значаја за проучавање историјског развитка богослужења у српској цркви у средњем веку. Основне кодиколошке и археографске податке о њему саопштио је Димитрије Богдановић у свом *Каталогу ћирилских рукописа манастира Хиландара*.³ Рукопис се, по Богдановићевом опису, састоји од 168 пергаментних листова чије су димензије 260 × 200 мм и у веома је лошем стању – недостају му корице, више листова је оштећено у толикој мери да се исписани текст не може прочитати јер су сачувани само одерци појединих листова или је влага додатно оштетила пергамент. Недостаје више листова на почетку, те тако сачувани текст почиње тек од службе светом пророку Авакуму (2. децембар); између листова 48 и 49 (по садашњој пагинацији) недостаје више листова. Већи број листова недостаје и у преосталом делу рукописа.⁴ Ипак, и тако оштећен, овај рукопис по многим својим особинама заузима посебно место међу минејима старијег периода. Управо су у њему први пут пронађени јасни и поуздани докази о употреби Евергетидског типика у богослужбеној пракси српске цркве у средњем веку.⁵ Утврђено је да се у појединим службама овога рукописа налазе исписи мањег или већег обима из типика, а пажљива анализа и поређење са одговарајућим грчким материјалом показали су да се ради о деловима Евергетидског типика. Тако је разрешено питање на које су старији истраживачи безуспешно покушавали да одговоре. Наиме, у српској медијевистици дуго се водила расправа о томе, да ли је за потребе српске цркве био преведен целовит текст Евергетидског типика, или само његов дисциплинарни део, сачуван у Студеничком и Хиландарском типуку.⁶ При-

³ Богдановић 1978, 214.

⁴ Детаљније о оштећењима и прекидима у тексту: Суботин-Голубовић 1998а, 155.

⁵ Суботин-Голубовић 1998а, 153–177.

⁶ Епископ Димитрије 1898; Јагић 1898, 1–66; Грујић 1936, 282; Живојиновић 1994, 85–102.

суство дословног превода литургијских упутстава у једној групи mineја за различите месеце, насталих приближно када и Хил. 608 или у првим деценијама XIV века, недвосмислено је потврдило да је и овај други део типика цариградског Евергетидског манастира, тј. његов синаксар, био преведен на српскословенски језик.⁷

Но, осим одломака литургијских упутстава преузетих из Евергетидског типика, у Хил. 608 постоје и други елементи који потврђују да се заиста ради о евергетидској богослужбеној пракси. Једна од важних одлика евергетидског богослужења јесте и присуство панахиде,⁸ службе која се поје између вечерња и јутрења; на овој служби се, како то прописује управо Евергетидски типик, поје један канон празнику. Грчки термин παννυχίς означава службу која траје током целе ноћи, а такве службе су одлика манастирског богослужења. У Хил. 608 панахида се налази у склопу више служби светима. Она се поје 6. децембра (Свети Никола), 9. децембра (Зачеће свете Ане), у Недељу праотаца Христових, у Недељу отаца Христових, 20. децембра (Претпразновање Рођења Христовог; Свети Игнатије Богоносац). Од 21. до 24. децембра све службе Претпразновању Рођења Христовог, као и свецима који падају у те дане, такође имају панахиде или павечернице.⁹ На панахиди која се служи између вечерња и јутрења 25. децембра, на сам празник Рођења Христовог, поју се чак два канона. Трипеснаци, скраћени канони који се састоје од само три песме, поју се на панахидама (или павечерницама) 20, 21, 22. и 23. децембра.

20. децембар

л. 80б: на пакет(ε)ρ'ници . трѣпѣс . ти х(рист)е
разоумомъ . како оу великоу нед(ε)лю . тък'мо бо
соут(ъ) великен нед(ε)ли . ирм(о)с(ъ) по једноушнн .
непрох(о)дилюе мориє . єдинь трѣпѣсн(ъць) . а
дрогг(и) двоѣс(ньць) . пѣс(нь) . ѿ . и . ѿ. (...)

εις τὰ ἀπόδειπνα (...) β' . τριψαδια τὰ
προεόρτια ἡχος β' . πρὸς τὸ τῷ τὴν ἄβατον .
τὸ μὲν ἐν τριψάδιον, τὸ δὲ ἄλλο διψάδιον ἡ'
(...)¹⁰

⁷ О евергетидској литургијској пракси у средњовековној Србији још и: Суботин-Голубовић 1998б, 337–345; Суботин-Голубовић 2007, 352–353.

⁸ О карактеру евергетидске панихиде детаљно: Арранц 1979, 201. Арранц скреће пажњу и на чињеницу да панихида може у одређеним случајевима да замени павечерницу: Арранц 1979, 200.

⁹ Павечерница (грч. ἀπόδειπνον) завршна је служба дана која се у манастирима појала после вечерњег оброка. На њој се, по правилу, поје канон дана Богородици из Октоиха. Она има карактер покајне службе, а најчешће се поје у навечерје великих празника, као део свеноћног бдења. Уп. McGuckin 2011, 37–38.

¹⁰ Дмитриевский 1895, 345.

21. децембар

л. 84: на панах(идѣ) трѣпѣсн(ьць) . глас(ь) ѿ. (...)
 εἰς τὴν παννυχίδα τὸ τρίψδιον ἤχος β' . τοὺς
 εἰρμούς (...)

22. децембар

л. 101б: на вєт(є)рници . кан . прѣдпраз .
 под(о)бь(нь) великѣиоу четврѣ(т)к(оу) глас(ь) ѿ. (...)
 εἰς τὰ ἀπόδειπνα, κανόνα προεόρτιον
 ὁμοιον τῆς μεγάλης ε' . ἤχος πλ. β'

23. децембар

л. 109: на павєтєрѣнницѣ . трѣпѣсн(ьць) глас(ь) ѿ. (...)
 (...) εἰς τὸ ἀπόδειπνον, τὸ τρίψδιον ψδῆ ε' . ἤχος
 πλ. ε' (...)¹¹

У овом минеју, међутим, постоје и елементи који указују на постепено увођење нових образаца у свакодневно богослужење. Једном од одлика рукописа усклађених са правилима Јерусалимског типика сматра се додавање у минејску службу пролошких читања по шестој песми канона на јутрењу.¹² У Хил. 608 пролошка читања се већ налазе у склопу служби, те се ова појава може сматрати даљим кораком ка увођењу новина. Пролошка читања су преузета из пролога старије редакције; карактеристично је и то да су преузимања не само кратка житија већ и помени свих светаца који се налазе у прологу, без обзира на то да ли имају службу тога дана у овом минеју.

Када се на јутрењу службе једнога дана поју два канона, њихови текстови су у рукопису Хиландар 608 исписани одвојено. Овакав начин писања канона одлика је рукописа старије, дојерусалимске традиције.¹³ У рукопису о коме је овде реч постоји само један изузетак од овакве праксе, који, уједно, показује да су крајем XIII века још неки елементи богослужења по Јерусалимском типиксу били познати у српској средини – канони на јутрењу у служби 9. децембра (Зачеће свете Ане, када је зачета Богородица) укрштени су, што значи да се наизменично испишују песме првог и другог канона. Осим вечерње и јутрења, служба овога дана има и панахиду на којој се поје један канон другог гласа. Служба овакве структуре

¹¹ Дмитриевский 1895, 347–349 (за 21–23. децембар).

¹² Кратка пролошка житија налазе се у још неким минејима старије редакције, преписаним крајем XIII и почетком XIV века, нпр., такође у српском, минеју за децембар (РНБ, Ф. п. I. 70: Сводный каталог 1984, 355 (опис бр. 456), и у бугарском Драгановом минеју (Зограф 54: Райков и др. 1994, 52).

¹³ У бројним руским минејима који су настајали од XI до XIV века канони се испишују управо на такав начин. Доста примера има и у раним српским минејима XIII века. Нажалост, нема сачуваних целовитих српских минеја старијих од овог столећа.

наговештава долазеће промене, у њој се сусрећу стара (евергетидска) и нова (јерусалимска) традиција. Стога ће се у овом раду посебна пажња посветити управо овој служби, и то не само њеним структурним већ и неким текстолошким одликама. Због обима службе у хиландарском рукопису, анализираће се само они њени делови који постоје и у познијој јерусалимској редакцији, са посебним освртом на међусобни однос старог и новог превода. Рукопис бр. 37 из збирке манастира Дечани је одабран као mineј уређен према правилима богослужења по Јерусалимском типичу.¹⁴ У том контексту користићемо и старији руски материјал који потиче из XII века (рукопис Син. 162).¹⁵ На основу структуре службе и њиховог садржаја руски рукопис је опредељен као mineј студитског типа. Структура руског преписа службе је архаична; ту нема строге поделе на вечерњу и јутрење, а сама служба започиње седалним, што је одлика и најстаријих грчких mineјских служби. Затим следе стихире на Господи вазвах. Истим овим стихирама започињу оба српска преписа Службе светој Ани, а седален се налази после треће песме канона који се поје на јутрењу.

У табели која следи, исписане су све стихире које се појављују на вечерњи у хиландарском и дечанском рукопису, а у напоменама се налазе разночтенија која се јављају у руском и хиландарском препису стихира. Разлике су, исто тако, обележене и у упоредном издању старијег (хиландарског) и млађег превода представљеног дечанским рукописом. Међусобни однос два српска преписа стихира подстиче на размишљање о томе да ли се у овом случају уопште може говорити о два сасвим различита и независна превода. Читав низ примера како у стихирама, тако и касније, код канона, пре говори у прилог томе да се „нови превод“, бар на примеру ове службе, пре може посматрати као у већој или мањој мери „редиговани стари превод“. Нема сумње да се преводилац/редактор у великој мери ослањао на стари превод, о чему сведоче поједини делови текста ове службе који скоро да нису ни измењени. Тако, на пример, нема никаквих разлика између старог и новог превода у трећем и четвртом тропару шесте песме првог канона, као ни у првом и другом тропару седме песме истог канона. Са друге стране пак, запажа се употреба синонима нпр. у првом тропару пете песме првог канона (X прозѣвати : Д изрѣстити), у првом тропару шесте песме првог канона (X чрѣво : Д оутрѣба) или у првом тропару седме песме (X вездѣтство : Д всьчѣдство). Други тип редакторских измена у мањој или већој мери мења значање

¹⁴ Богдановић и др. 2011, 117–119. Рукопис је преписан у последњој деценији XIV века.

¹⁵ Rothe 2000, XXVII–XLIV; Сводный каталог 1984, 121–122 (опис бр. 83).

текста. Неколико примера јасно показује у ком се правцу крећу измене овога типа: Х родила : Д зачела (у првом тропару прве песме канона); Х зидателя : Д живодавца (у првом тропару пете песме канона). Као пример суптилног нијансирања може да послужи сам почетак другог тропара шесте песме канона: Х молитвѣвыи ваю послоушавь : Д мловоу вашоу оуслышавь.¹⁶

Табела 1. Стихире на „Господи вазвах“

Хиландар 608

Иѣ(ѣ)с(е)ца т(о)го въ .ѿ. д(ь)нь . зачетнѣ с(вѣ)тыѣ анны .
вѣ(ерь) не стнх . на г(оспод)н възвах(ь) . ос(тавнмь) .с. и поемь ст(н)х(н)ре . глас(ь) .ѿ.

Вь вышннхъ живѣ . с(ь)нь и слово б(о)жнѣ . за м(н)л(о)ср(ь)ды и самь . м(н)лость приемь бл(а)г(о)сти . м(н)л(о)ср(ь)днѣмь земьлннмь явнн се нзволнн и те прооуготовн прншьствнн своѣго . прѣс(т)вѣное обнѣннше . игоже степенѣ пат(е) надежде всакого дѣтельствѣ¹⁷ . игоже б(о)городнцѣ тако нзводеща свѣтъ сот[ь] тди . и всѣмь дающааго животь . м(о)лн сп(а)сти и просвѣтнн д(о)уше наш(е) .

Плодь носещн неплоды . патѣ надежде д(ѣ)воу хотещоую раждатнн . б(о)га плътно радостно . просвѣщаеть се вельгл(а)сно . вьпннющнн . лнкоун рад[о]ующн се . племѣна сьрад[о]унте се . нз(ран)лева бл(а)годѣтель . послоушавь мюен м(о)л(н)твнн . болѣз'нныѣ болѣз'нмь ср(ь)дца . нцѣлнвь любьз'ннхъ лнн .

Источнн водоу нз неплодна каменѣ . плодь чрѣвоу твоѣмоу ан'но дароуеть . пр(н)сно д(ѣ)воу вл(а)д(ь)г(н)цоу . и нз' ннжеже вода сп(а)сеннн хошеть пронтн¹⁸ . оуже тако неплод'на земьла живешнн . на земьлн . нзбавьлѣна еси поноса . земьлоу бо прозбавѣшн . плодь носещн клась животннн . поношеннѣ сот[ь]земьлоушоу всѣмь ч(а)в(ѣ)кь . тако же нзволн за м(н)л(о)ср(ь)днѣ м(н)л(о)стнн . обрѣзаватн се вь тоужденѣ .

Дечани 37

Иѣ(ѣ)с(е)ца т(о)гож(е) .ѿ. зачетнѣ с(вѣ)тыѣ б(о)гом(а)т(е)ре анны .
на г(оспод)н възвах(ь) ст(н)х(н)ры . гл(а)с(ь) .ѿ. под. Званые сьвыше

/ - /

Плодь прнносещн неплоды патѣ надежде . д(ѣ)воу хотещоую роднтн б(о)га плътно . радостно свѣтнт се . лнкоуеть рад(о)уеть се вельгл(а)сно възывающнн . колѣна вса сьрад(о)унте лн се ис(ран)лева . [вь чрѣвѣ ношоу . и поношеннѣ бесчѣдства сот[ь]лагаю такоже нзволн] бл(а)г(а)д(ѣ)т(е)ль . оуслышавь м(о)л(н)твоу мою . и болѣз'нн ср(ь)дца нцѣлнвь желаемыхъ лнн

Нже сот[ь] немьокрѣнаго кам(е)не источн водоу . плодь чрѣвоу твоѣмоу ан'но дароуеть . пр(н)сно д(ѣ)воу вл(а)д(ь)г(н)цоу нз' ннжеже вода сп(а)сеннн хошеть пронзйтн . не к' томоу такоже неплод'на земьла прѣвоудешн на зем'лн . поношеннѣ сот[ь]тоуждѣла еси . зем'лю бо възрастннн плодоносещоу жнз'нн клась . нже поношенн сот[ь]земьлоушаго всѣмь ч(а)в(ѣ)комь такоже нзволн . за м(н)л(о)ср(ь)дѣ м(н)л(о)стн вьобразытн тоужденѣ .

¹⁶ Све разлике су у упоредном издању обележене по хиландарском и дечанском препису у табелама 1 и 2.

¹⁷ Син. 162: надежа вьсакоа дѣтельствѣва.

¹⁸ Син. 162: прнходнтн.

Пр(о)р(о)т(ь)скаиа прорес(е)нниа испльняют се . гора
с(ве)таиа въ ложенѣхъ оутврждает се . лѣствница
б(о)ж(ь)ствьнаиа насажда[а]ет се [прѣстолю великын .
и ц(а)рвьын приоуготоуаѣет се]¹⁹ мѣсто готовит
се б(о)гошест'вован'ноуе . коупниа неопалила .
прозебети начинает . и днрополож'ница с(ве)т'ыне
юже настаит . неплодства рѣкы нсоушающин .
б(о)гомоудрѣи ан'нѣ . юже вѣрно да оублажит .

Кадна'ница б(о)ж(ь)ствьнааго оуг(ь)ла . въ хъ
оугет се ан'нын б(о)гоидарне . и живносна лоза
прозебаит . иже гроздь живота плодь носит
недѣлан'но . нсоакыше весел се . и анкствоуи
соупроугон . и подьса(ь)н'ч'наиа вса сп(а)сенниа
надѣюще се .

Раздрѣшенниа без'чедно . неплодства възвѣсти
кзыколю прѣт(и)стаа зачетне твою . д(ь)н(ь)сь пате
в'сею надежде . проповѣдано неплоднѣи ти м(а)т(е)ри .
от[ъ] анг(е)ла възвѣщающа и плод' правдын .
и добродѣтели ч(а)в(ѣ)колю . тобою б(о)г(о)вы
приносит се . б(о)гоневѣст'наиа .

Пр(о)р(о)т(ь)скаиа речена испльняют се . гора бо с(ве)таа
въ ложенѣхъ въдрожает се лѣствница б(о)ж(ь)ствнаа
насажда(а)ет се мѣсто оукрашает се б(о)гоходилоуе .
коупниа неопалила . начинает прозебати .
днрополож'ница с(ве)т(ь)ни юже настаит .
неплодства рѣкы простирающин . б(о)гомоудрѣнне
ан'ны . юже вѣроу оублажит . (3)

/ - /

/ - /

ПАНАХИДА

Упутства из типика која претходе панахиди у хиландарском mineју у потпуности се подударaju са онима која постоје у Евергетидском типуку.²⁰ У српским mineјима јерусалимске традиције нема канона који се у хиландарском рукопису поје на панахиди. Важно је нагласити да је канон са панахиде хиландарског рукописа у рукопису Син. 162 исписан као трећи канон по реду на јутрењу. Поређење два преписа канона показала су да се ради о скоро истоветној редакцији превода. Текстови се разликују по својим језичким редакцијама, рускословенској и српкословенској, те по ортографији. Ситније разлике које постоје између руског и српског преписа овог канона дате су у виду напомена и коментара тамо где је то било потребно.

¹⁹ Текста који се налази у угластим заградама у дечанском препису нема.

²⁰ Упоредни српкословенски и грчки текст упутства које се односи на служење панахиде већ је раније објављен: Суботин-Голубовић 1998а, 161.

Текст канона на панахиди:

Кан(оу)нь . глас(ь) .Ѣ. пѣс(нь) . ѿ. ірм(о)с(ь) .

Бѣ глаубинѣ потоги дрѣв'ле фараонитѣска воинства . силоу прѣворуженоу . слово же прѣспѣющеи грѣхын потрѣвила ѡс(н) прѣславны . г(оспод)ь тако прос .

Бѣ глаубинѣ стр(а)стѣми погрожена . и неплод'ноу д(оу)шоу сот[ь] добрынх дѣл имоуща . запоустѣноу раздрѣши м(о)лоу ти се . въснав'ших оутробѣ неплѣнѣнии²¹ . плод(ь) б(о)гопріиетънь . словоу б(о)жню без начела м(а)ти бѣв'шини .

Затворѣна дврь сот[ь] вѣка . н(ы)ниа зачинает' се въ чрѣвѣ м(а)тер'нини мыслѣно²² . вѣмѣстнише хотеши іавити се . юже въспоемь ии и съ анг(е)ломь въпниюще²³ .

Сп(а)сенню вѣдѣмь зачело . ѡ бл(а)женн иѡакымь и ан'на славнаа . ч(н)стоую непороч'ноую и пр(ѣн)стоую б(огороди)цоу родиста . бл(а)гоч(ь)стнаа же въсприем'ша възданіе .

Пѣс(нь) .Ѣ. ірм(о)с(ь) .

Процѣла юсть поустыня тако кринь г(оспод)и кзычна неплодѣшина цр(ь)кы пришьствнемь ти в' ниенже оутв'рди се .

Не рыдан секе ан'но . без'їедна²⁴ плода . из'рече бесплътнын анг(е)ль²⁵ . се бо ти г(оспод)ь прииет' оумоленна²⁶ молби . и плодѣ мироу прозек'нешни .

Бѣзвесели се неплодын . процв'тоущи мироу плодѣ добротуу инаковлоу . ииже въждѣлѣвъ творць всѣх(ь) . въ ню въселит' се .

Зачела иес(ть) неплодын . пате оумла рѣшешоу неплодны съоузъ . б(о)жню м(а)терь въ чрѣвѣ . юеуже сот[ь]врьзает' се ран чл(о)в(ѣ)комь прѣвыи .

сѣд(альны) глас(ь) .ѿ. Іинокъ пр(о)рочьскы проповѣда дрѣвнѣ (...)

Пѣс(нь) .ѿ. ірм(о)с(ь) .

Пришьстовавь сот[ь] д(ѣ)выи ни ходатан ни анг(е)ль нь ти самь г(оспод)и въплати се и сп(а)се всего ме чл(о)в(ѣ)ка . тѣмь въпни ти сл(а)ва си .

Іинокун . ѡакимѣ съ аноу свѣт'ло . пр(ѣ)ч(н)ста д(ь)н(ь)сь събытна зреще съвршающа се . се бо прозекаетъ жьзль . ис корене д(а)в(ь)д(о)ва . прѣсвѣтлаа д(ѣ)ва .

Послушавь праведникоу г(оспод)ь тако щедрь своемоу снитню . вѣмѣстнише с(вѣ)то готовает' се . и м(о)уже вѣр'нын инокующе свѣт'ло рад(о)уем' се .

Направи ми б(огороди)це житіи велѣни ти . б(о)жи оучникшини . въплъщена словеси ис тебе . и на свѣтъ настави и . д(ѣ)во м(а)ти маріи . б(о)гоневѣстнаа .

²¹ Син. 162: въснав'ша въ оутробѣ неплоднѣ.

²² Син. 162: мыслѣноумоу сълнцю.

²³ Син. 162: ангеломь радост'нои въпниюще.

²⁴ Син. 162: бещад'нааго.

²⁵ Син. 162: бесплътнын глагола. У руском тексту изостављена је реч анг(е)ль.

²⁶ Син. 162: оумленѣна.

Пѣс(нь) .Є. ирм(о)с(ь) .

Ходатан б(ог)оу ч(а)о(вѣ)комь выс(тъ) х(ри)с(т)е б(о)ж)е . тобою в(а)д(ь)ко къ свѣтоу начелн(коу) о(тъ)цоу ти от[ъ] ноши невѣдѣннѣ . привидѣннѣ обратихомь .
Моудрость б(о)жнѣиа съзидаеть себѣ храминуу . прѣкрасноу и прѣнепоротн(о)у²⁷ . съвршеннѣ законоу и пр(о)рокомь . иенже вѣр(ны) припадающе . свѣтло ликоуимь .
Възигран се свѣтло ликоуе иоакынѣ . съ ан(но)у д(ь)н(ь)сь . тако въсна г(оспод)ь . с(вѣ)тыню из' корене д(а)в(ь)д(о)ва . юже провъзгласнше б(о)гомьслыннѣ пр(о)рочи .
Зарюю озари ме . прѣвѣтнааго б(о)га словаа . понесыши . бесѣмене въ чрѣвѣ . болѣзни нашен стр(а)сти ицѣлѣиш(...)²⁸ же н(ь)на моли . о поющих' те .

Пѣс(нь) .Ѕ. ирм(о)с(ь) .

Въ безд(ь)нѣ грѣховнѣи содрѣжнѣи . неиследъ .
Бесели се ан(но) прѣхвал'наа²⁹ . тако въсна на тебѣ г(оспод)ьнѣ бл(а)г(о)д(ѣ)тъ . твоего³⁰ пришьствѣна . югоже³¹ вси вѣр(ны)и сп(а)сают' се .
Нестъ прѣзрѣти³² грѣхомь . оумоучена рода ч(а)о(вѣ)ча нъ своенго пришьствѣна . вымѣстилице д(ь)н(ь)сь иавлаиеть³³ .
Таннѣ прѣдтѣеть танна . дрѣвѣиє неплодѣишна неплодъ выи породи сп(а)сенню ходатанцоу д(ѣ)вства рожд(ь)ствомь иавльшоу се . намь .
ко(н)д(акъ) б(о)городици .

Пѣс(нь) .Ѻ. ирм(о)с(ь) .

Б(о)гопротивноу велѣннѣ безаконоующа м(о)ч(н)т(е)ла высокъ пламень възнесль иес(тъ) . х(рист)ь же прострѣ бл(а)г(о)ч(ь)стивынѣи дѣтелъ хладъ д(о)уховны сын бл(а)г(о)с(лов)е(н)ь б(о)г)ь . Рад(о)уиште се с м(но)у вса колѣна из(ран)л(е)ва . ан(на) прѣмоудраа р(е)те . тако изволи г(оспод)ь избав'леннѣи мироу . въсниати плодъ дав' ми вымѣстилице своемоу б(о)ж(ь)ствоу .
Испльни се пр(о)рока пр(о)роч(ь)ство иже провъзвѣсти д(о)ухомь с(вѣ)тынѣи просвѣщанѣи . се азъ въздвигн(о)у р(е)те сѣнь дрѣвѣиє падъшоу се . въсе обнавляющеи скондѣ прижитнѣи . непоротн(о)у д(ѣ)воу .
Ико соуща прѣвѣшаа родитель . в'сѣмн владоующею т'варинн породила неста . м(а)рнио прѣч(н)стою . прииел'шоу б(о)га плътню облежѣща . намь оупод(о)блена за м(н)л(о)ср(ь)днѣ .

Пѣс(нь) .И. ирм(о)с(ь) .

Въ печь огнѣнѣи дѣтелъ иврѣискынѣи съшьд(ь)шааго . и пламень на (...) прѣложьшааго б(о)га . понте вса .

²⁷ Син. 162: непорочн(о)у .

²⁸ Син. 162: потрѣбляюща . югоже (...).

²⁹ Син. 162: преславнѣна .

³⁰ Син. 162: своенго .

³¹ Син. 162: югоже .

³² Син. 162: не сътърпѣ владыко зърѣти .

³³ Син. 162: иавлаи иси .

Цѣломоудрага³⁴ ан'но . зарею б(о)жню просвѣщааема . пр(о)роч(ь)ства рѣшеции . дврь непроход'ноу³⁵ . вл[а]д[ы]ч[и]ц[о]у єдиноу проходимъ³⁶ с(в)е(т)оую д(ѣ)воу въ чрѣвѣ приимають . Вьстокоу выш'немоу . неизречена прѣстола прииметь . ан'на б(о)гомлоудрага н(е)в(ъ)шн³⁷ сѣнь . юже прособрадова закон'никоу монсѣю . б(о)гъ на горѣ дрѣвѣк . Силоу б(о)жнєию плоднѣт неплодеще чрѣво разврѣзають <...> ходнтъ³⁸ д'врь . д(ѣ)вѣст'вѣна свѣтлаа из ненже . слово прошлоу³⁹ зємльннмъ вьплъщ' се паче словесе .

Пѣс(нь) . ѿ . рм(о)с(ь) .

Даже прѣжде сл(ь)нца свѣтильника б(о)г(а) вьспав'шини . пльтию къ намъ пришд(ь)шь . изъ бокоу д(ѣ)в(н)тоу неизречен'но вьтл(о)в(ѣ)ч'ьша се . бл(а)г(о)с(л)ове(н)а ч(н)стаа тебе .
 О тебе прѣвзгл(а)сова д(а)в(ь)дъ прѣдѣдъ твою . д(ѣ)во . прѣрадован'на приведоут' се . рече ц(а)р(е)вы д(ѣ)вѣи въ слѣдъ тебе . твою бо красотоу твор'ць видѣвъ . вьзлѣу<...>⁴⁰ наше кест'ство хоте обновити . тобою д(ѣ)во . прѣрадованнаа .
 Праздноующи д(ь)н(ь)сѣ неизреч[е]н'наго твоего д(ѣ)во зачетна радостноу гл(а)солмъ съ анг(е)лимъ вьпнємъ ти . рад(о)уи се пр(ѣ)ч(н)стаа адамоу вьзвращенне . и клетвѣ прабабни раздрѣшенне . и чл(о)в(ѣ)ч(о)у родоу сп(а)сенне .
 Веселет' се ѿ тебе вса колѣна зєм'льнаа . яко чини анг(е)льции . єдина вь женахъ бл(а)г(о)с(л)овенаа д(ѣ)во . яко зачетъ бесѣмене словесе ѿ(т)ч(а)⁴¹ . и породн⁴² по сьставоу соугоу(бога) и чл(о)в(ѣ)ка .

КАНОНИ НА ЈУТРЕЊУ

Хиландарски минеј има у служби 9. децембра три канона, и то иста она, и у скоро истом преводу, који су сачувани у ГИМ, Син. 162, руском рукопису из XII века. Они су у оквиру службе распоређени другачије – у руском рукопису они су исписани сукцесивно један за другим, док се у Хил. 608 један поје на панахиди, а два на јутрењу.⁴³ Овакве различите структуре службе условљене су различитим типцима према којима су службе уређене. У

³⁴ Син. 162: цѣломоудрнаа.

³⁵ Син. 162: непроходимоу.

³⁶ Син. 162: владѣцѣ єдиномоу проходьноу.

³⁷ Син. 162: небесѣ ширьшоую. У Хил. 608 ово место је оштећено.

³⁸ Син. 162: разврѣзаемо . и проходнтъ .

³⁹ Син. 162: прошльъ кестъ.

⁴⁰ Син. 162: вьзлюбн та.

⁴¹ Син. 162: словеси отьца.

⁴² Син. 162: и роди.

⁴³ Служба у Син. 162 је најобимнија, она поред три канона на јутрењу, има на вечерњи чак девет различитих стихира; у Хил. 608 постоји шест стихира, док је у служби дечанског рукописа тај број сведен на свега три стихире. На основу ова три преписа може се пратити трансформација и скраћивање службе за 9. децембар. Структура и састав службе у два старија преписа несумњиво указује на центар у коме је Бого-

дечанском рукопису, у коме је служба прилагођена Јерусалимском типичу, постоји само један канон, и то првога гласа. Служба дечанског рукописа је стандардна и као таква ушла је у састав свих осталих српских преписа децембарских минеја јерусалимске традиције. У табели која следи, упоредо су дати канони по хиландарском и дечанском рукопису.

Табела 2. Канони на јутрењу

Хиландар 608

кан глас(ъ) .ā.

Пѣс(нь) .ā. ірм(о)с(ъ) .

Пѣс(нь) повѣд'ноую вѣспондѣ вси б(ог)оу
створ'шоудоу див'нага чюдеса . мышцею високою
сп(а)с(ъ)шоудоу нз(ран)ла іако .

Зачетіе твоє б(о)гомоудраа ач'но праздноудѣ іако
вѣдѣстѣши никако же вѣдѣстнѣаго родна іесни .
неплодннх[ъ] разрешѣши се съоузъ .

Праведникоу послушала іеси долбын . с(вє)тоую
испльннла іеси долбын . г(оспод)и прароднтелоу
твою . и тѣма дароваа іеси плодъ тебе рожд'шоую
ч(н)стоую .

Йн'на слав'нага . зачиннаєтъ ч(н)стоую .
беспл'тнааго заченши . г(оспод)а прѣбл(а)гаго . и
твор'ца пл'тню хотеца родити х(рн)с(т)а .

Гора с(вє)таа юже провндѣ пр(о)рокъ д(оу)гоимъ .
от[ъ] неже каменъ отсѣче се . идольска трѣбнѣца
скроуши . мощню б(о)ж(ъ)ствною тын іеси д(ѣ)во
ч(н)стаа .⁴⁴

інъ ірм(о)с(ъ) . томоужъ .⁴⁵

Йютіе работи нзывъ нз(ран)ль . и непроходимыи ...
иде іако по соухоу крага зре потапаіаема . пѣс(нь) въ
... б(ог)оу чюдотворещемоу мышцею високою іако прос .

Дечани 37

Пѣс(нь) .ā. глас(ъ) .ā.

Пѣс(нь) повѣд'ноую вѣспондѣ в'си . б(ог)оу
створ'шоудоу дивнаа чюд[е]са . мышцею високою .
и сп(а)с(ъ)шоу іс(ран)ла іако прослави се .

Зачетіе д(ъ)н(ъ)сь б(о)гомоудраа ач'но твоє
праздноудѣ . іако вѣдѣстнѣшоую нже никако
же вѣдѣстнѣаго зачела іеси . неплодннхъ
раздрѣшѣши се съоузъ .

Прав(є)дноую оуслышала іеси долотвоу . с(вє)тыхъ
испльннла іеси обещанне г(оспод)и . прѣот[ъ]ць
твонхъ . и си подаа іеси плодъ тебе рожд[ъ]шоую
чнстоую .

Йн'на славнаа н(ъ)нѣа зачиннаєтъ ч(н)стоую . юже
беспл'тнаго зач'н'шоую г(оспод)а прѣбл(а)гаго . и
родити хоцетъ юже пл'тню х(рн)с(т)а рожд'шоую .
бо(городн'нь) .

От[ъ] тлѣн'ною вѣснѣла іеси д(ѣ)во ложесноу . въ
нетлѣннѣ бо чрѣвѣ славы сл(ъ)нѣца носила іеси .
быв'ша іако же іесмы кроиѣ образа и смлѣшенѣа .

родичин култ био поседно негован, те би се могло претпоставити да је то Цариград, коме је Богородица била покровитељка и заштитница.

⁴⁴ У Син. 162 други превод: Гора сваченѣа юже пророкъ провндѣ доухъмъ . нж неаже камене
нсѣче са . и идольскаа трѣбнѣца скроуши . снлоу божнѣю ты іеси дѣваа чнстаа .

⁴⁵ У Син. 162 прва песма започиње другим ирмосом: х(рн)с(т)ъ ражает са.

Ч(н)стојую д(ѣ)воу б(о)гоштроковницюу м(а)т(е)рь
соушоу създавъшааго . въ чрѣвѣ радоваше се
принеиши анна възвѣдаущин . нз(ран)л(е)вѣ племе
насъ веселите мн се с бо азъ зачала есмь .

Книги тако же пронаре(е)те пр(о)рокъ назнаменын
б(о)ж(ь)ствьнынмь д(о)у(х)омь въ бокоу своєю
идоуши анна всѣмь възопни . юже писанна влс(ь)
прославляють възвѣщаю се и азъ носещи д(ь)н(ь)сь .

Бъ чрѣвѣ зиждет се и възвѣщаает се . льствица
ююже къ вышнинмь в(с)е ч(л)в(ѣ)кы възведшиа .
ежеже зачетниѣ вѣрно тръжбствоуимь .

Пѣс(нь) . Г. ірм(о)с(ь) .

Да оутвърднт се ср(ь)дце мое въ волн твоени
х(рн)с(те) б(о)ж(е) . иже над водами н(е)бо оутвърждъ
въторое основави на водахъ землю в(с)елоген .

Плода чрѣва иже аще даси мн выпинаше анна къ
г(оспод)оу . и възвѣлаюу се и того тебѣ принесоу .
сего радн зачала есмь . ч(н)стојую б(о)гом(а)т(е)рь .

Бъ садоу долеши се . гл(а)сь твои чрѣвоу
твоемоу дароуетъ ранскыи дврн от[ь]врьзъшин
бл(а)г(о)д(ѣ)тн .

Иже по законуу съвршинши б(о)гови непоротн
поработавши . прижнаа еси въ истинноу .
законодавца рождъши анно всет(ь)ст(ь)наа . тѣмъ
те вѣро оублажаемь .

Неплоднаго оумя много . неплодство от[ь]женин .
и плод(о)носною добродѣтель мн покажи д(о)у(шн)
мои . пр(ѣ)ч(н)стаа б(о)городн(и)це . вѣрнымь
помощнице .⁴⁶

Пѣс(нь) . Г. ірмос(ь) .

Да оутвърднт се ср(ь)дце мое въ волн твоени
х(рн)с(те) б(о)ж(е) . иже над водами н(е)бо
оутвърждъ въторое . и оутвържден на водах(ь)
землю всемоген .

Плодь чрѣва аще подаси мн . выпинаше анна къ
г(оспод)оу . възвѣлаана б(о)у(д)оу и тебѣ си принесоу .
сего ради зачинаает ч(н)стојую б(о)гомат(е)рь .

Иже по законуу скончавши . и б(о)гови
непоротн работавши . въ чрѣвѣ носили иже
въ истинноу законодавца рожд[ь]шоюу . анно
в(с)ет(ь)ст(ь)наа . тѣмъ те вѣрнн оублажидь .

Бъ садѣ м(о)лещи се тебѣ . гл(а)сь оуслыша
вышнн . анно б(о)гомоудраа . и плодь чрѣвоу
твоемоу подас(ть) . рабви от[ь]врьз'шоюу дврь
бл[а]год[а]тню .

б(о)городч(ь)нь .

Неплод[ь]ствоующи млыси мои . неплоднѣ всако
от[ь]жени . и плодносноу добродѣтельми д(о)у(шю)
мою покажи . прѣс(в)етаа б(о)городн(и)це вѣрнымь
помощнице .

⁴⁶ Превод богородичног тропара у Син. 162 гласи другачије: Неплодашаа съвѣсти моиа .
неплоднѣ всако отъжени . и плодноу дѣлы гави доушоу мою чистаа . прескатаа богородн(и)це вѣрнын-
мъ помощнице .

инь ірм(о)с(ь) .

Пръвовѣтѣноуѡу ѡт[ь] ѡ(тѣ)ца рожден'ноу . и
нетаѣн'ноу с(ы)ноу въ послѣд'наѡу ѡт[ь] д(ѣ)вѣ
въпльщеноу бесѣмене х(ри)с(т)оу б(ог)оу възроупниѣмъ
рогъ в[ь]зд .

Приѣмлетъ съвыше прѣбывае оу г(оспод)а
б(ог)а исоакниѣ . възлоублен'ное възвѣщеніе .
пристоупльшоу анг(е)лоу к немоу и га(агол)юцю
ѡтнѡи . твоѡе мо(н)твѡи всѣхъ б(ог)ь . праведное
испль іестъ .

Призивающи б(ог)а всѣхъ . ан'на иногда въ ран
стоѡщи . пристоупльша видѣше к нен анг(е)ла
га(агол)юща не печалоуи м(а)т(е)ри . б(о)жне м(а)тн
идаши быти .

Ръвноуѡщи ан'нѣ прѣжде тебе . мольбы
принесла іеси б(ог)оу . и бесѣмене приѣмльшою .
некъмѣстицааго слова . ч(и)стоуѡу въ оутробѣ
зачела іеси бл(а)гоудѡиѣмъ всѣхъ нас(ь) ан'но
ѡбл[а]г[о]д[ѣ]тнѣшнн .

Пѣс(нь) . ѿ . ірм(о)с(ь) .

Д(оу)хоми прѣдъзре пр(о)рокъ ам'вакоумъ словесн
въпльщеніе . проповѣдае га(аго)ле . вънегда
приблизетъ се лѣта познанъ боудеши . вънегда
придетъ врѣме іавиши се сл(а)в .

Б(о)ж(ь)ствѡна бл(а)говѣщеніа . стран'на гла(гола)нна .
аще изъ зач'ноу къ анг(е)лоу послан'ноуѡу к нен .
ан'на оужасающи се . велъга(а)сно въпниоци б(ог)оу
моѡмоу слава . творѡцоуѡу двѡнаа .

Сърад(о)уѡте мн се вса колѣна из(ран)л(е)ва . въ
чрѣ (!) бо зач'ехъ новоѡ не(е)бо . ѡт[ь] негоже звѣзда
въснѡиетъ сп(а)сеніе подае . і(соу)сь свѣтодав'ць .
ан'на рад(о)уѡщи се въпниаше .

Послоуша ан'нѣ б(ог)ь стенаніе и вънетъ г(оспод)ь
м(о)л(н)твоу юю . и безч'едноу ѡблакъ раз'гнавъ .
свѣтоми ѡзарѡиетъ прѣславно . тѣмъ и зач'ниаѡтъ
іединоу пр(ѣ)ч(и)стоуѡу .

Д(ѣ)во б(огороди)це нескврън'наѡа сѣсныи .
ѡскврънена мѡ стр(а)стѣми н(ы)нна ѡчисти шедротъ
твоихъ . пр(ѣ)ч(и)стѡи каплѣми и даждь мн
роукоу полющи . да зовоу рад(о)уѡн се ч(и)стѡи
б(о)гонеквѣстнаа .

Пѣс(нь) . ѿ .

Д(оу)хоми прѣд[ь]зре . (іnc.)

Ѡ б(о)ж(ь)ствѡное вѡшаніе . ѡ стран'ное
га(агол)аніе . аще и азъ зач'ноу . ан'на двѡшн
се . велъга(а)сно въпниаше . б(о)гови моѡмоу слава
творѡцоуѡу прѣславнаа .

Сърад(о)уѡте мн се вса колѣна ис(ран)л(е)ва . въ
оутробѣ зач'ехъ(ь) новоѡ не(е)бо . изъ негоже звѣзда
въснѡиетъ [по малѣ] сп(а)сеніа і(соу)сь свѣтодав'ць .
ан'на рад(о)уѡщи се възываше .

Оуслыша анно б(ог)ь стенаніе . и вънетъ
г(оспод)ь м(о)л(н)твѣ іеѡ . и неплод'ствѡи ѡблакъ
разорь . свѣтоми ѡзарѡиетъ бл(а)гоудѡи прѣслав'но
тѣмъ же зач'ниаѡтъ іединоу ч'истоуѡу .

Д(ѣ)во б(огороди)це нескврън'нъ ч(и)стѡа .
ѡскврънена прѣгрѣшеніи ѡчисти мѡ . и н(ы)нна
шедротъ сконхъ ч'истѡи кропѡиѡи . и даждь
мн роукоу полющи . да зовоу слава ти ч(и)стѡа
б(о)гопрѡславаѡннаа .

инь ирм(о)с(ь) .

Жьзль изь корене инесеова . и цвѣтъ сот[ь] него
хр(н)сте сот[ь] д(ѣ)вы прозеваль еси . изь горн
хвала'ные прѣсен'ные ч(н)сти . приде въплъшь се
сот[ь] безмоужнии беспл'тныи в(ог)ь . сл(а)ва .

Ѡт[ь]врѣзоше се ложесна твоа прѣжде бегед'на
приеть . ан'на облакъ в'сесвѣтани . из нееже
въсна намь свѣтлоє сл(ь)нце . в'се просвѣщениємь
созарнаь ис(ть) истинныиць . и глыбокою т'моу
везьб(о)жноую сот[ь]гна .

Прѣстоль огненосныи б(о)жи въ бокоу твоєю
оутврѣждает' се . на нем'же сѣдь почнаь ис(ть) . и
всѣхъ бл(а)гот(ь)ствынхъ смотрениє отиеть . и
чистоє б(о)горазоумие оутвр'днлхъ есть на земли .
ан'но бл(а)женаа б(о)гопринет'наа .

Ѡуже пр(о)рече солодонь , въ ложеснѣхъ содрь приела
есни съблюден'ныи въ истиноу . истин'номоу
ц(а)рю . б(о)ж(ь)ств(ь)нон же (...) възведеение .
рода чл(о)в(ѣ)ч(ь)скааго въздвиженнємь . тѣм' те
радоствно ан'но оубл(а)жлємь .

Пѣс(нь) . ѿ . ирм(о)с(ь) .

Твои мирь даждь намь сыне б(о)жен . много бо пате
тебе б(ог)а не знаемь . ниде твоє именоуемь . како
б(ог)ь мртвыиць и живыиць тыи есини .

Ѡт[ь] корене изьвращ'шини . д(а)в(ь)д(о)ва
и есесова . ан'на прозевати . и начинати
б(о)ж(ь)ствынн жьзль . израстивши танни цвѣтъ .
х(рн)с(т)а всѣхъ зижднтеля .

Мати быв'ши ан'на въпниаше . оузреть люд(н)иє и
оудивет' се . се бо раждають какоже бл(а)гонзволни .
ниже соуззыи раздрѣшишь неплодст'ва .

Ѡтроковнцоу затехъ азь . юже пр(о)рот(ь)сци
гл(а)сын изь далече провъзвѣстише . гороу и
двр' непроходнмоу . радост'но ан'на въпниаше
приходещиць .

Облакь и ран и двр' свѣта . трапезоу и роуно
н(ь)на свѣднелъ и роутскоу (!) въноутрь [ман'ноу
носешин . сладость мироу]⁴⁷ ч(н)стаа м(а)ти д(ѣ)во .

Пѣс(нь) . ѿ . ирм(о)с(ь) .

Твои мирь даждь намь . (іnc.)

Ис корѣне прозекшоую д(авь)д(о)ва і есесова . анна
н(ь)на из'растити начинаеть . б(о)ж(ь)ствынн
жьзль прозев'ши танн цвѣтъ . х(рн)с(т)а
жизнодавца .

М(а)ти быв'ши анна въпниаше . оузрѣтъ
люд(н)иє и оудивет' се . се бо рождоу како же
бл(а)гонзволни . нже соуззы раздрѣшь неплодств'а
моєго .

Ѡтроковнцоу юеже затехъ азь пр(о)рот(ь)сци
гл(а)сы изь далече провъзвѣстише . гороу и
двр' непроходнмоую . радост'но ан'на въпниаше
приходещиць .

Облакь и ран и двр' свѣта . трапезоу и роуно
сьвѣды . и роутскоу въноутрь ч(н)стаа д(ѣ)во
м(а)ти .

47 Речи у угластој загради нема у дечанском препису.

инь ірм(о)с(ь) .

Б(ог)ь си мнра сот(ь)ць щедротамь велика
свѣта анг(е)ль мнра подающа послааь ієси
намь . тѣмь б(о)г(о)г(о)разоудна кь свѣтоу
настає'лакемын . сот[ь] ношин оутрѣнююще .
словословниц' те . чл(о)б(ѣ)колюб'че .

Съниде съ горы исоакниць . не ако скрижали
законныиє приєидь . иже законъ прописа . и в'се
пр(о)рочскыиє вавише се рѣти . б(о)жню ч(н)стоюю
м(а)терь . играє выпниаше възвеличи се ср(ь)дце мое .

Бь вокоу шоюути ан'на иногда . насажден'нын
б(о)гоплод'нын виноградь . сот[ь] негоже гроздь
зрѣль процвѣте намь . и вино беслрт'на богат'но
истачає . что ти въздадь м(н)л(о)стиве вѣшаше .

Не трѣпе твѣри исоакниць . видѣти бл(а)гоч(ь)стна
неплодствоующюу . неплодство ан'ноу долаше се
мноути и тон приєти дѣтиць . сот[ь] нежеже с(ь)нь
дасть се . в'се оусинывь кь (...)моу с(ь)ноу выншнын .

Пѣс(нь) . ѿ ірм(о)с(ь) .

Пр(о)рокоу исоннѣ под[о]бе се въ (...)ню животь
мон бл(а)же свободи не т'ле сп(а)си мє сп(а)се
млносрд'ниєм' .

Како вьдѣцаєтъ се въ чрѣво .
вьдѣстивши б(о)га . како раждаєтъ се . х(р)и(с)т(а)
порождьши плътию . и како донт' се . иже
зиждителя млѣком' въздонв'ши .

М(о)л(н)твькыи ваю послушавь б(о)г(ь) . плод[о]внть
плодь . н(ь)на дароуеть вамь . прѣхвал'не накыць
и ан'на д(ь)н(ь)сь .

Чистою голоувицоу . зач'н'ши въ чрѣвѣ радости
д(о)ухов'ныиє испльни се въ истинноу . приносѣщи
пѣсныи . бл(а)годар'нын ан'на б(о)гови .

Трѣвльнии подмысли . и стр(а)сти нашѣствна .
и глѣбина грѣховь сокан'ноую мн д(о)ушоу
троуждають помози мн с(в)ѣтаа бл(а)д(ь)г(н)ице .

инь ірм(о)с(ь) .

Оутроба исоннын мл(а)д(е)н'ца неврѣдын долрьскын
звѣр' єдиног(о) приєтъ въ д(ѣ)в(н)ицоу оубо вьселн се н
сл(о)во плъть приєидь . проиде съхрань нетлѣн'ноую .
иже бо не постр(а)да ист'лѣнниа . рождьшоую
съхран'нын неврѣжденоу .

Пѣс(нь) . ѿ ірм(о)с(ь) .

Пр(о)рокоу исонѣ под[о]бе се въпню . животь мон
бл(а)же свободи на тає . и сп(а)си мє сп(а)се мнра
м(н)л(о)ср(ь)дниєм' си

Како вьдѣцаєтъ се въ оутровѣ . вьмѣщ'шїа
б(о)га . како раждаєтъ се б(о)га рожд[ь]шна
плътию . како же родит се , таже зиждителя
млѣкомь напоив'шннн .

Молбоу вашоу оуслышавь б(о)г(ь) плодвнть плодь
н(ь)на дароуеть вамь . прѣхвал'не исоакниє . и
анна д(ь)н(ь)сь .

Чистою голоувицоу зач'н'ши въ чрѣвѣ радости
д(о)ухов'ныиє испльни се въ истинноу приносѣщи
пѣс(нь) и бл(а)годареныи б(о)гови ан'на .

Трѣвльниїа подмысли . а стр(а)сти нашѣствїа .
и глѣбнна грѣховь . сокан'ноую мн д(о)ушоу
троуждають . помози мн с(в)ѣтаа бл(а)д(ь)г(н)ице .

Законные сѣни лавѣ притѣкають . се оубо сама
б(о)жна бл(а)г(о)д(ѣ)тъ лавлаютъ се . д(ѣ)в(н)ца
свѣлакъ сот[ъ] ниенже х(рист)ъ . б(о)ж(ъ)ства въ
истиноу възьходитъ виноград[ъ] . ан'на възываше
б(о)га из(ран)л(ѣ)ва всланчающин .

Стран'ное видѣнне аще азъ безыгѣд'на прѣжде . и
не раждающинна ан'на гла(гола)ше вѣщающин тако
анг(ѣ)ла оуслыша . тако родитъ отроце . и зваше
бл(а)го же добраго слышаннн словесъ съвнтнне
боудеть .

Горы и хльми и поля и доря . анг(ѣ)ль
м'ножьство . и в'се ис(тъ)ство чл(о)в(ѣ)ч(ъ)ско да
вссант' се . бл(а)д(ы)тнна бо б(о)ж(ъ)ствьна храмнна .
начетъкъ създаннна принеть . ан'на в'негда
ошчотин . се бо зачннаеть вѣщаше .

Пѣс(нь) . ѿ . ирм(о)с(ъ) .
Иже въ печи отроцы твоѣ сп(а)се . непрнкосн(...)
врѣди ихъ огнь . тыгати (!) трын тако єдинѣди
оустн по (...)н бл(а)го(с)ло)вляхоу гла(голю)ше
бл(а)го(с)лове)нь б(о)г)ъ .

Бездѣтства поношенне оубѣжати . долѣше се
ан'на бл(а)д(ы)цѣ всѣхъ . и тоѣ тако м(н)л(о)стнвк
глас(ъ) послушавъ . того рождышоую плод[ъ]
дароуетъ ѿ . како же бл(а)гонзволнн .

Ц(а)р(ъ)скаа багрѣнница въ твоємъ чрѣвѣ ист'ка
се . ан'но начиннаеть . въ ниже б(о)г)ъ ц(а)рь всѣхъ
свѣлак' се . земльннмъ лавнт' се . и слѣрнтъ врагы и
бороуше се с нами .

Муро бл(а)гоуханое . въ оутробѣ зачала ѿсн ан'но .
муро жнт'ное пате ис(тъ)ства . въспрнєд'шюю
бл(а)д(ы)коу . конамн бл(а)год(ѣ)тн . бл(а)гоухающе
в'се конце .

Єдиног(о) сот[ъ] тронце те х(рист)с(т)е славы . како сот[ъ]
д(ѣ)вы въплышъ се . вѣс прѣдѣннн . чл(о)в(ѣ)тъскын
в'се понесе . и не сот[ъ]стоупн ис(тъ)ства сот[ъ]тъскааго
ис(о)усе аще и съєдннн се намъ .

инь ирм(о)с(ъ) .
Ѡтроци въ блазѣ вѣрѣ въспнтаннн . неч(ъ)стнва
вѣлѣннн не брѣг'ше . огньнаго прѣщеннн не
оубоаше се . нь посрѣд[ъ] плаамне стоєще поахоу
с(тъ)цємъ б(о)г)ъ .

Пѣс(нь) . ѿ .
Иже въ печи дѣти израїлеви .

Бесч'дства поношенїа оубѣжати . м(о)лаше се
ан'на бл(а)д(ы)цѣ б(о)г)у . и сеє м(н)л(о)ствнвнн
глас(ъ) оуслышавъ . того рожд[ъ]шоую плодъ
подас(тъ) ѿ како же бл(а)гонзволнн .

Ц(а)р'скаа багрѣнница . въ твоємъ чрѣвѣ ист'кати
се ан'но начиннаеть . въ ноуже б(о)г)ъ ц(а)рь всѣхъ
свѣлак' се . земльннмъ лавнт(ъ) се . и слѣрнтъ
врагы бороуше се с нами .

Муро бл(а)говуханное . въ оутробѣ зачала ѿсн ан'но .
муро жнвотноє пате ис(тъ)ства въспрнєд'шю
бл(а)д(ы)коу . конамн бл(а)год(ѣ)тн , подншаєнїа
наша свѣла)гоухавшаго .

Ико єдиног(о) сот[ъ] тронце х(рист)с(т)е славы .
како сот[ъ] д(ѣ)ви въплышъ се . кроиѣ прѣложенїа ,
чл(о)в(ѣ)ч(ъ)ска вса понесе . не сот[ъ]стоупль ис(тъ)ства
с(тъ)тъскаа ис(о)усе . аще и съєдннн се намъ .

Ќгненосноу дрѣвѣи коупиноу . монсин юже на
синансцѣи видѣ . ан'на зачѣть въ чрѣвѣ . бѣтеднѣ
огнь оугашающоу . како въ послѣд'на поущиницѣ .
бл(аго)с .

Красно бокоу твоюю прѣслав'но . ан'на слав'ната
источини како же водоу живот'ноую въсе въноутрь
въсприеть . орошанѣ вѣр'но въпноуше .
бл(аго)с(ловѣ)нь .

Птичине како видѣ гнѣздо възвнси се оумоде . и
м(о)л(н)твоу голоубицоу приель иси безъскѣр'н'ноую .
плодь носещоу х(р)и(с)т(а) . маслицоу ан'но . нас(ъ)
потопа разоум'нааго свобаждающини .

Пѣс(нь) . ѿ . ірм(о)с(ъ) .
ѿгоже трепещоутъ вон анг(е)льски . како твор'ца и
г(оспод)а . понте с(в)ет(н)т(е)ланѣ прославите отроци
бл(аго)с(лов)н(н)тѣ люд(н)е и прѣв(ъ)зн(о)с .

Д(а)в(ъ)дъ же пронар(е)те тронцоу . се въ чрѣвѣ
въсприехъ ан'на въпниаше . порождоу всѣхъ нас(ъ)
застоупницоу ц(а)ра х(р)и(с)т(а) хотещоую родити .

Земля въ неже въселн се землан съдѣтель . скүф'трь
с(в)етын и новн ковчегъ . и роу'ткоу и длан'ноу . въ
ложеснѣхъ м(а)т(е)ре рождышоу сню . начиннаеть
прозевати .

Коупина несопалимата . свѣщ'никъ златин . и
д(о)ушев'нын чрѣтогъ г(оспод)а б(о)га . ч(ъ)ст(ъ)нын
жъзль въ чрѣвѣ м(а)тер'нын . рождышини сню расти
начиннаеть .

Въстави мѣ лежеша въявлена д(о)ушею .
безм'ѣстнынди сластьнын ч(н)стаа не прѣзри нь
оущреди (!) и сп(а)си мѣ .

инь ірм(о)с(ъ) .
Чюдо прѣвсанкоу . росодавицоу въобрази пещь
образомъ . ни иже приеть несопалин юнынхъ .
такожде ни огнь б(о)ж(ъ)ствьны . д(ѣ)воу же
пронде ч(н)стоу . тѣмъ поуще възоупниемъ . да
бл(а)г(о)с(лов)внть т'варь всака .

Пѣс(нь) . ѿ . ірм(о)с(ъ) .
ѿгоже оужасаютъ се агг(е)лн . и вса воинства,
како твор'ца и г(оспод)а . понте с(в)ет(н)т(е)ланѣ и
прославите ороци бл(агослов)внте люд(н)е , и
прѣвъзносите его .

Д(ъ)н(ъ)сь ююже пр(о)рече ц(а)р(н)цоу . се въ
чрѣвѣ приехъ анна въпниаше . и рождѣ всѣхъ
застъпницоу . ц(а)ра х(р)и(с)т(а) хотещюу родити .

Земля въ неже въселн се землан съдѣтель,
скүп'тро с(в)етоу . новын ковчегъ . роу'ткъ манны
въ ложеснѣхъ м(а)т(е)ре . сню рожд[ъ]шоу начиннаеть
прозевати .

/-/

Въстави лежешаго мѣ [въ гавеннѣ зль . иже
н(ы)нѣ бороуше мѣ повѣдн врагы оуязв'лена]⁴⁸
безм'ѣстнынди сет(ъ)ли бл(а)га . ч(н)стаа не прѣзри
нь оущедри и сп(а)си .

⁴⁸ Овог текста нема у хиландарском препису.

Что ми ложесна бесчѣдствојуица показала есни .
и сца соуха тако же прѣжде р(е)че въ пр(о)роцѣхъ
вл(ады)ко . възопи же ан'на иногда . бещедна
люега поношенне разорни . даждь ми плодь с ниди
же пою да бл(а)г(о)с .

Снде въ твоа ложесна свѣтланикъ . свѣщюу тако же
бож(ь)ствьноюю . тинно выдѣсти се . просвѣщшоу
всоу тварь . снани тиннидни ан'на възывающни .
тѣмь въспѣвающе поемь да бл(аго)с(ло)ви .

Носита тако краснаа соупроуга н(ы)на
в(о)ж(ь)ствьноюю юнницюу . сот[ъ] неже юн'ць краснь
всна . за в'се заколенъ славнымъ исоакымъ поюща .
да бл(а)г(о)с(ло)внт(ь) .

Пѣс(нь) . ѿ . ірм(о)с(ь) .⁴⁹

Живоносни облакъ в' нъже всѣхъ вл(а)д(ы)ка
тако д(ь)ждь на роуно с н(е)б(е)се снде и въплъти
се нас(ь) радни бивь оубо ч(а)в(ѣ)къ безнат'льнь .
величьемъ вси м(а)т(е)рь в(о)г(а) нашего ч(и)стоую .

Живоприт'нь источникъ . зач'ньши ан'но
в(о)гомьдраа . бл(а)г(о)д(ѣ)тъ въсприми цр(ь)квь
с(в)етоую . вьноутрь въ чрѣвѣ своел' прикляющни .
свѣтомъ правды обанстающни творца
възвелчидь .

Брьста ч(ь)ст(ь)наа и прѣслав'наа . прѣвѣтнааго
с(ы)на прародн ти хранителя извѣстнаа быв'ша .
начеткъ радости породьши . исоакымъ же и
ан'на да поч'тена боудета .

Багръ юже роуно собагрив'ши . неизречен'нааго
словоу въплъщенна кадианница златаа . и трапеза .
въ неже хлѣбъ х(ри)с(т)ъ положи се . в(огороди)ца
д(ѣ)ва славнт' се .

Пѣс(нь) . ѿ . ірмос(ь) .

Живоприм'нымъ источникъ приснымъ , свѣтоносное
свѣтло все поз'лащенно храмь в(о)д(о)швелев'ни
сѣнь прѣч(и)стюу . н(е)б(е)се и земле простран'нши .
тако в(огороди)цюу вѣр'ни величьемъ .

Живоприм'ны источникъ зач'ньши . ан'на
в(о)гомьдраа . радост(ь) н(ы)на въсприми , храмь
с(в)етын вьноутрь въ чрѣвѣ своел' въспр'им'ши .
свѣтомъ правды обанстаемъ съдѣтелеа възвелчидь
[иже прѣвѣтнаго с(ы)на прѣродител'е]⁵⁰ .

Брьста ч(ь)стна и рслав'на (!) . иже законъ
хранител'е извѣстны быв'ше . иже начеткъ
радости рождыше . исоакымъ же и іанна поч'тена
боудита .

Юже данниа горь велю видѣ . исоаа зем'лю
с(в)етоую взрѣ двѣрь непроходимъ дръгы
ююже прорече . запечатлѣн'нымъ источникъ и
в(о)гопр'етнымъ . в(огороди)цюу марию воспонидь .

Багръ иже рсно собагрив'ши . неизречен'нааго
слова въплъщеніе . кадианница златаа . трапеза
на неже хлѣбъ х(ри)с(т)ъ положи се в(огороди)ца
д(ѣ)ваа славнт' се .

⁴⁹ Хиландарски и дечански преписи имају различите ирмосе у девојој песми канона.

⁵⁰ У Х нема текста који је у Д стављен у углуае заграда.

Прѣсвѣтлыи мн логчлмн вснавшн слова . сот[ъ] твоѣ
ч(н)стнѣ оутроби б(огороди)це д(ѣ)во . посвѣщышааго
зем(ь)льниѣ концѣ . просвѣти д(оу)шоу мою сластин .
т(моу) солрачена . да вѣроу те пою .⁵¹

инь ирм(о)с(ь) .

Таннство стран'но вждоу н прѣслав'но . н(е)во
соушоую пещероу . прѣстоль хероувидьскын
д(ѣ)в(н)цоу . асан вымѣстннцѣ . въ неже възлеже
невьмѣстнн х(рн)с(т)ъ б(ог)ъ негоже хвалеце
величнѣмь .

Лнкоунте в'се д(оу)ше н възнгранте се . зем(ь)ма
н(ь)на създаана быс(ть) . како плодъ родьствнн
невьздѣлан'но . клась животнын . сот[ъ] негоже
адоуше не възал'юутъ когда . величающе него
бл(а)г(о)стыню .

Пѣснынкнцоу съ гоуслынн въспрнмн д(а)в(ь)де .
н в'спон се авн се , кувотъ б(о)жинн . негоже прорече
авѣ . соущнн на създаннѣ . нм'же вьстаходъ мын
сот[ъ] дрѣв'нааго паденнн .

Ико прѣвелицѣ двѣ звѣздаѣ нзнсла нста зароу
в'сесвѣтлоую . аже вснаютъ великааго мнровн
сл(ь)нца тѣмь хвалнмь н славнмь ва . нсоакннн
же н ан'ноу б(о)гомлоудоуоую .

Три преписа Службе светој Ани који су настајали у широком временском распону од краја XII па све до осамдесетих година XIV века показују како је једна служба еволуирала прилагођавајући се променама у богослужењу проузрокованим употребом различитих типика. Рукопис Хиландар 608 заузима посебно место у овом хронолошком низу. Стицајем околности, ово је најстарији потпуни српски служабни минеј за децембар, те, с обзиром на време свог настанка, он представља већ зрелу фазу развоја ове врсте литургијских књига химнографског састава у српској средини. Неколико служби за децембар ушло је у састав најстаријег српског празничног минеја (Архив САНУ 361), али међу њима није и Служба светој Ани. Служба светој Ани хиландарског рукописа јединствена је по своме саставу и структури; она испада из општег литургијског контекста хиландарског минеја. Није могуће утврдити како је оваква служба настала – да ли је писар имао пред собом неки словенски рукопис у

⁵¹ Х и Д имају различите богородичне тропаре.

коме је већ дошло до прераспоређивања текстова у оквиру службе, или је сам, угледајући се на неки грчки узор, два канона на јутрењу укрстио на начин који је уобичајен код минеја јерусалимске традиције. Како год било, рукопис Хиландар 608, посебно са својом службом 9. децембра, наговештава промене структурне природе у минејима које Српска црква крајем XIII века користи приликом богослужења.

ЛИТЕРАТУРА

- Арранц 1979: М. Арранц, *Как молились Богу древние византийцы*, Ленинград 1979.
- Биркфелнер 1995: Г. Биркфелнер, *Хиландарски рукојиси у Бечу*, Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа, Зборник радова са III међународне хиландарске конференције, Београд 1995, 45–51.
- Богдановић 1978: Д. Богдановић, *Кашалот ћирилских рукојиса манасџира Хиландара*, Београд 1978, 214.
- Богдановић и др. 2011: Д. Богдановић, Љ. Штављанин-Ђорђевић, Б. Јовановић-Стипчевић, Љ. Васиљев, Л. Цернић, М. Гроздановић-Пајић, *Ојис ћирилских рукојисних књија манасџира Високи Дечани*. Књига прва, Београд 2011.
- Грујић 1936: Р. Грујић, *Палесџински ушџицаји на св. Саву љри реформисању монашкој живојја и дојослужбених односа у Србији*, Светосавски зборник, 1, Београд 1936, 279–312.
- Дмитриевский 1895: А. А. Дмитриевский, *Описание литургических рукописей хранящихся в библиотеках православного Востока*, т. I, Тулка, Киев 1895.
- Епископ Димитрије 1898: Епископ Димитрије, *Тџијк хиландарски*, Београд 1898.
- Живојиновић 1994: М. Живојиновић, *Хиландарски и Еверџејџидски шџијик: љодударносџи и разлике*, Зборник радова Византолошког института 33 (1994) 85–102.
- Јагић 1898: В. Јагић, *Тџијк хиландарски и њејов љрчки узор*, Споменик СКА XXXIV, Други разред 31 (1898) 1–66.
- Райков и др. 1994: Б. Райков, С. Кожухаров, Х. Миклас, Хр. Кодов, *Каталог на славјанските рџкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света Гора*, София 1994.
- Сводный каталог 1984: *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг хранящихся в СССР (XI–XIII вв.)*. Редколлегия книги: Л. П. Жуковская, Н. Б. Тихомиров, Н. Б. Шеламанова, Москва 1984.
- Суботин-Голубовић 1998а: Т. Суботин-Голубовић, *Прилој љознавању дојослужења у срјској цркви крајем XIII века*, Хиландарски зборник 10 (1998) 153–177.
- Суботин-Голубовић 1998б: Т. Суботин-Голубовић, *О рукојисима који садрже службе светјоме Сави*, Свети Сава у српској историји и традицији. Ур. С. Ђирковић, Београд 1998, 337–345.
- Суботин-Голубовић 2007: Т. Суботин-Голубовић, *Једна љрујја менеја Милушџиновој времена*, Манастир Бањска и доба краља Милутина. Ур. Д. Бојовић, Ниш – Косовска Митровица – Манастир Бањска 2007, 351–358.

- Суботин-Голубовић 2013: Т. Суботин-Голубовић, *Децембарске службе св. Николи у српским минејума сѿаријеј ѱериода*, *Hagiographia slavica, Wiener slawistischer Almanach* 82 (2013) 245–263.
- Шпадијер 1998: И. Шпадијер, *Рукојисно наслеђе*, Манастир Хиландар. Прир. Г. Суботић, Београд 1998, 115–124.
- Birkfellner 1975: G. Birkfellner, *Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich*, Wien 1975.
- McGuckin 2011: J. A. McGuckin (ed.), *Apodeipnon*, *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, Willey-Blackwell, Oxford 2011, 37–38 <http://www.blackwellreference.com/public/book.html?id=99781405185394_9781405185394>.
- Rothe 2000: H. Rothe, *Gottesdienstmenäum für den Monat Dezember*, Teil 5: Facsimile der Handschrift Sin.162 der Staatlichen Historischen Museums Moskau (GIM). Herasugegeben von Hans Rothe, Wiesbaden 2000.

Tatjana Subotin-Golubović

HILANDAR № 608 (DECEMBER MENAION): THE HERALD OF CHANGE
IN THE LITURGICAL LIFE OF MEDIEVAL SERBIA

SUMMARY

Manuscript № 608 from the collection of the Hilandar monastery, the Service Menaion for December, dates from the late 13th century. Earlier studies have established that this menaion also contains liturgical instructions adopted from the Typikon of Evergetis. This confirms that the synaxarion of the Typikon was translated into the Serbian Church Slavonic language, and that it certainly regulated the liturgy in the Serbian Church at the time when the above-mentioned Menaion from Hilandar was made, and even earlier, during the 13th century. Along with the elements of the Evergetis-type liturgy, which is reflected in the presence of characteristic services (*panikhida* and the Compline) between the Vespers and Matins, this manuscript shows certain novelties that indicate a gradual diffusion of the Typikon of Jerusalem into liturgical practice. In this regard, the service for 9 December (Conception of St Anne) is very interesting, as it reflects the intertwining of elements of the Evergetis and Jerusalem composition of the service. The structure of this service fully corresponds to the services of the Evergetis type (with a *panikhida* during which the canon of the second mode is chanted). On the other hand, during the Matins, two canons are chanted and their odes are sung alternately: the first ode of the first canon is followed by the first ode of the second canon. This method of writing out canons is typical of the form of liturgy defined by the Typikon of Jerusalem. This paper presents a comparative analysis of three manuscript copies of the service dedicated to the Conception of St Anne – a Russian copy from the 12th century (GIM, Sin. 162), and the Serbian manuscripts Hilandar 608 (late 13th century) and Dečani 37 (the last quarter of the 14th century).

САДРЖАЈ

Уводна реч	7
ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ	11
Мирјана Бошков	
Тропар и кондак кијевском кнезу Владимиру у рукопису Данила Крпца	13
MIRJANA BOŠKOV	
A TROPARION AND A KONTAKION DEDICATED TO THE KIEVAN PRINCE VLADIMIR IN THE MANUSCRIPT OF DANIL KRPAС	33
Зорица Витић	
„Слово о житију светог Антонија“ Гаврила Тројичанина	35
ZORICA VITIĆ	
“THE SERMON ABOUT THE LIFE OF ST. ANTHONY” BY GAVRILO TROJICANIN	45
Јасмина Грковић-Мејџор	
ЧУДО, ДНЕЉ И ДНЕО У СТАРОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИКУ	55
JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR	
ЧУДО, ДНЕЉ AND ДНЕО IN OLD CHURCH SLAVONIC	66
Аксинија Джурова, Диљана Радославова	
Новооткрити фрагменти од Ловешкиа Дамаскин: ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	67
AХINIЈA DŽUROVA, DI LJANA RADOSLAVOVA	
NEW-FOUND FRAGMENTS FROM THE LOVECH DAMASKIN: PRELIMINARY NOTES	83
Климентина Иванова	
Панигирик № 282 од Библиотеката на Србјската патриаршија в контекста на Балканската кирилска книжнина	93
KLIMENTINA IVANOVA	
THE BOOK OF PANEGYRICS AT THE LIBRARY OF THE SERBIAN PATRIARCHATE IN THE CONTEXT OF THE BALKAN CYRILLIC LITERATURE	122

Томислав Јовановић Библијска и апокрифна подлога Пролошког житија светог пророка Јеремије	123
Томислав Јовановић BIBLICAL AND APOCRYPHAL PATTERNS OF THE PROLOGUE VITA OF THE HOLY PROPHET JEREMIAH	142
Јанис Какридис по, последн, последољетнје: от «метафизики предлогов» к историческој грамматици	149
YANNIS KAKRIDIS по, последн, последољетнје: FROM THE "METAPHYSICS OF PREPOSITIONS" TOWARDS HISTORICAL GRAMMAR	163
Мирослав А. Лазич Од Божидара Вуковића до Дионизија дела Векије: идентитет и псеудоним у култури раног модерног доба	165
MIROSLAV A. LAZIĆ FROM BOŽIDAR VUKOVIĆ TO DIONISIO DELLA VECCHIA: THE IDENTITY AND PSEUDONYM IN EARLY MODERN CULTURE	185
Катарина Мано-Зиси Непознати препис Службе светом кнезу Лазару и Слова о кнезу Лазару из треће деценије XV века	187
KATARINA MANO-ZISI AN UNKNOWN COPY OF THE SERVICE TO HOLY PRINCE LAZAR AND THE NARRATION ON PRINCE LAZAR FROM THE THIRD DECADE OF THE 15 TH CENTURY	201
Анисава Милтенова Ан унекслоред манускрипт виџ апокрифа ин те коллекшн оф Балтазар Вогишић	211
Анисава Милтенова Један непроучени рукопис који садржи апокрифе из збирке Валтазара Богишића	226
Александар Наумов Теологија у списима Ђурђа Црнојевића и Божидара Вуковића	227
ALEKSANDER NAUMOW THEOLOGY IN THE WRITINGS OF ĐURAĐ CRNOJEVIĆ AND BOŽIDAR VUKOVIĆ	238

ЉИЉАНА И. ПУЗОВИЋ ПРИКУПЉАЊЕ ПИСАНИЈЕ ПРЕМА КАТАСТИХУ МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА (БР. 521): ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ ЦРКВЕ И НАРОДА КРАЈЕМ XVII И ПОЧЕТКОМ XVIII ВЕКА	239
LJILJANA I. PUZOVIĆ PIOUS DONATIONS (PISANIYA), ACCORDING TO THE KATASTICH OF THE HILANDAR MONASTERY (№ 521): A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE SERBS AND THE EASTERN ORTHODOX CHURCH IN THE LATE 17 TH AND THE EARLY 18 TH CENTURY	263
ЈОХАНЕС РАЈНХАРТ СЛОВО (ПСЕУДО-)НЕКТАРИЈА ЦАРИГРАДСКОГ „IN THEODORUM MARTYREM“ (СРГ 4300; ВНГ 1768) У СРПСКОСЛОВЕНСКОМ ПРЕВОДУ	265
JOHANNES REINHART THE SERMON OF (PSEUDO-)NECTARIUS OF CONSTANTINOPLE “IN THEODORUM MARTYREM” (СРГ 4300; ВНГ 1768) IN A SERBIAN CHURCH SLAVONIC TRANSLATION	285
НАТАЛИЈА В. РАМАЗАНОВА СЕРБСКЕ СВЕТАТЕЉИ САВВА И АРСЕНИЈ В РУССКИХ ПЕВЧЕСКИХ РУКОПИСЯХ	287
NATALIA V. RAMAZANOVA SERBIAN SAINTS SAVA AND ARSENJE IN RUSSIAN CHANT COLLECTIONS	297
ВИКТОР САВИЋ ПРЕПИС КАРЕЈСКОГ ТИПИКА ИЗ XVI ВЕКА (АХС 134/135)	299
VIKTOR SAVIĆ A 16 TH -CENTURY MANUSCRIPT COPY OF THE TYPIKON OF KARYES (AHS 134/135)	322
ЈОВАНА СТАНОЈЛОВИЋ ОРНАМЕНТИКА РУКОПИСНИХ КЊИГА МОНАХА РОМАНА (ДРУГА ЧЕТВРТИНА XIV ВЕКА)	325
JOVANA STANOJLOVIĆ ORNAMENTATION IN THE MANUSCRIPTS WRITTEN BY THE MONK ROMAN (THE SECOND HALF OF THE 14 TH CENTURY)	344
ЈАН СТРАДОМСКИ DWIE NIETYPOWE REDAKCJE KORMCZEJ ŚW. SAWY W ZBIORACH RĘKOPISÓW CERKIEWNYCH W POLSCE	357

JAN STRADOMSKI TWO COPIES OF AN ATYPICAL RECENSION OF THE NOMOCANON OF SAINT SAVA (KRMČIJA) IN RELIGIOUS MANUSCRIPT COLLECTIONS IN POLAND	373
ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ Хиландар 608 (МИНЕЈ ЗА ДЕЦЕМБАР) – ВЕСНИК ПРОМЕНА У ЛИТУРГИЈСКОМ ЖИВОТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ	375
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ HILANDAR № 608 (DECEMBER MENAION): THE HERALD OF CHANGE IN THE LITURGICAL LIFE OF MEDIEVAL SERBIA	397
ЈАНИС ТАРНАНИДИС Слика српске списатељске и духовне делатности у XIII и XIV веку која се јавља у синајским словенским рукописима пронађеним 1975. године	399
YANNIS TARNANIDIS THE IMAGE OF SERBIAN LITTERARY AND SPIRITUAL ACTIVITY IN THE 13 TH AND 14 TH CENTURIES AS REFLECTED IN SLAVIC MANUSCRIPTS FOUND IN 1975 IN THE MOUNT SINAI	410
СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН Образ св. Вассиана Константинопольского как модель развития культа св. Прохора Пшинского: гимнография и агиография	411
SERGEY Y. TEMCHIN THE IMAGE OF BASSIANOS OF CONSTANTINOPLE AS THE MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE CULT OF ST. PROHOR OF RČINJA: HYMNOGRAPHY AND HAGIOGRAPHY	425
БРАНИСЛАВ ТОДИЋ О једном месту у повељи Стефана Немањића Хиландару	427
BRANISLAV TODIĆ ON ONE PASSAGE IN THE CHARTER OF STEFAN NEMANJIĆ FOR HILANDAR	435
МАРИНА В. ЧИСТЯКОВА О јужнословјанских преводима Стишног пролога	437
MARINA V. CHISTYAKOVA SOUTH SLAVIC TRANSLATIONS OF THE VERSE PROLOGUE	455

СЕЋАЊА	457
ВЛАДЕТА ЈЕРОТИЋ ДИМИТРИЈЕ БОГДАНОВИЋ – У МОМЕ СЕЋАЊУ	459
КРАСИМИР СТАНЧЕВ С ДИМИТРИЕ БОГДАНОВИЧ В КОМИСИЈАТА ЗА РЪКОПИСИ НА СИВАЛ	463
ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ СЛУЖБА ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ У ЧАСТ И СПОМЕН ЧУДОТВОРНЕ ЈОЈ ИКОНЕ ВЕЛИКОРЕМЕТСКЕ: ОСВРТ НА ПРЕВОД АКАДЕМИКА ДИМИТРИЈА БОГДАНОВИЋА	469
ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	473

SCALA PARADISI
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ У СПОМЕН
1986–2016

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

Уредник серије
Јасмина Грковић-Мејџор

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Технички уредник серије
Виктор Савић

Обрада ликовних прилога, слог и прелом
Мирослав Лазић

Тираж
400 примерака

Штампа и повез
Службени гласник, Београд

© Српска академија наука и уметности
2018

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

811.163.1(082)

091=16(082)

SCALA paradisi. Академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016 : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / уредници Анатолиј Аркадјевич Турилов ... [и др.]. – Београд : САНУ, 2018 (Београд : Службени гласник). – 487 стр. : илустр. ; 24 см. – (Словенски и српски средњи век / Српска академија наука и уметности. Одељење језика и књижевности, Старословенски одбор ; књ. 1)

На спор. насл. стр.: Scala paradisi. Scripta in memoriam Demetrii Bogdanović viri academici : 1986–2016. – Радови на више језика. – Тираж 400. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Резимеи на енгл. или срп. језику.

ISBN 978-86-7025-802-0

а) Старословенски језик – Зборници

б) Словенски рукописи – Зборници

COBISS.SR-ID 271614988

